ԱՐԱՐԱՏ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՑԻՆ ԿԱՂԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԳԱՆԱՁԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ամեն տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը արգիլուած չէ, ամբողջ 15րդ հրկանի (99-գոստ.—900-մայիս) բաժնորդագինն է 20 Ֆր. կանխիկ։ Կարելի է նաև բաժնորդագրուիլ քանի ամսով հատար որ ուզուի, ամեն մէկ ամսականը 2 Ֆր. հաշուելով և 1900 մայիս ամսէն անդին չանցնելու պայմանով։

Նամակ և ծրարպէտք է դրկել հեռեալ հասցէով. M. PORTOUKALIAN, Rédacteur du journal *Arménia*. MARSEILLE (France).

ԱՄՍԱԹԻՒ 41

1899 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20

1899 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8 (Հ. Տ.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԱՅՔ

Կը հրատարակուի Դշ. և Երք. օրեր

ԳՆԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, երբէք հարկ համարի, հասառօտելոյ և կամ ամսամբ միայն կը հրատարակէ իրեն դրկուած գրութիւններէ։ Չուր առուր չէ վերադարձնելիք չհրատարակուած ձեռագիրներէ։

Յանուցմունքներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով։

Յանուցման 1 միլիմետրը 1 սանտիմարժէ. 1 գլխագիրը 2 սանտիմ։

Les annonces, en français et en arménien sont reçues, aux bureaux de Rédaction : Rue Glandevès, 17.

ԱՐՄԷՆԻԱՅԻ ԱՄՍԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արմենիայի բաժնորդագրութիւնը 1րդ հրկանի վրայ և ոչ թէ թիւի վրայ լինելով, մենք առաւելութիւն տուած կ'ինք անոնց որոնք Արմենիայի ամբողջ 1րդ հրկանին բաժնորդ կը գրուին, օգոստոսէն սկսելով. այնպէս որ ամբողջ 1րդ հրկանի (օգոստ.—մայիս) բաժնորդագինն է 20 ֆրանգ, իսկ 1րդ հրկանի սկզբէն բաժնորդ չեղողներին համար ամսական 2½ ֆր. բաժնորդագին նշանակուած էր։

Բայց որովհետև յաճախ կը պատահի որ օգոստոս ամիսը բաւական անցնելէն յետոյ ալ բաժնորդագրուիլ ուզողներ կը լինին, ատոնց դիւրութիւն մը տալու համար կորոշենք ապրիլ, ներկայ 15րդ տարեշրջանին համար, որ սակ ամսագլխէ սկսելով և քանի ամսի համար որ ուզուի, Արմենիայի բաժնորդագրութիւն կընդունինք, ամսական բաժնորդագին 2 ֆրանգ միայն հաշուելով և 1900 մայիս ամսի վերջէն անդին չանցնելու պայմանով։

Այսպէսով էմէկնուզէ դեկտեմբերէն սկսած բաժնորդ դրուիլ մինչև ներկայ 15րդ հրկանի վերջ (99դեկ.—900մայիս), 12 ֆրանգ միայն պէտք է վճարէ փոխանակ 15 ֆր.ի ինչպէս կը վճարուէր առաջ. կամ եթէ 1 կամ 2 ամսի համար միայն ուզէ բաժնորդ դրուիլ, 2 կամ 4 ֆր. միայն պէտք է բաժնորդագին վճարէ։

Կը յուսանք որ այս նոր դիւրութիւն ընծայելով գոհացում մը տուած կ'ինք անոնց որոնք Արմենիայի բաժնորդներ գտնելու իրենց փափաք յայտնած և այս կէտ, իբրև դիւրացուցիչ հանգամանք մը նոր բաժնորդ գրուիլ ուզողներին համար, մեր ուշադրութեան յանձնարարած էին։

Կը խնդրենք որ նոր բաժնորդ դրուողները յատկապէս իմացունեն մեզ թէ ո՛ր ամսի սկզբէն կուզեն ստանալ թերթերը։ Եթէ այդ նշանակուած չլինի իրենց նամակի մէջ, մենք կը դրկենք այն ամսի սկզբէն որի մէջ ընտացած ենք իրենց նամակ։

Կը յիշեցունենք նաև թէ անոնք որոնք «Արմէնիայի Օժանդակ» կարձանագրուին կանոնագրին համեմատ, իրաւունք կը ստանան ուրիշների համար Արմենիա բերել տալու իրենց ծրարով, ամսական մէկ ֆրանգ բաժնորդագնով միայն։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ռուսիոյ Հայերի դպրոցական խնդիրը.— Հայեր ի Թիւրքիա.— Բաթիմի Հայերի հոգեւոր հովիւը.—Տեղական.—Նոր հրատարակութիւններ.— Թիւրքիահն լուրեր.— Ֆրանսայի արտաքին գործերի նախարար Տ. Տէլքասէի քաղաքականութիւնը.— Յանուցմունքներ։

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱՋԴ

Կը խնդրուի մեր այն բաժնորդներէ որոնք յետաձգած են մինչև այժմ իրենց բաժնորդագնի վճարումը, փութալ հասցունել մեզ դէթ մինչև այս դեկտեմբեր ամսի վերջը, որով թէ՛ իրենց պարագ կատարած և թէ՛ մեզ դիւրութիւն մ'ընծայած կը լինին մեր արդէն դժուարատար գործի համար որի յանդրութիւնը կերևի թէ դեռ չեն կարող ըմբռնել անդամ մեր հայ բնակիչներէ շատեր որոնք Մարսէյլի պէս տեղ մը հայերէն եռօրեայ թերթի մը հրատարակչութեան գործով զբաղած չեն։

ՌՈՒՍԻԱՅԻ ՀԱՅԵՐՒ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

«Բիւշանդիան»ի մէջ կը կարդանք Տփղիսէն իր ղրկածի գրած հետեալ կարևոր թղթակցութիւնը.

Տփղիս, Նոյ. 19 (1 դեկտ.) 99

Երբ ունէ լուրջ խնդրի մասին դատելու ժամանակ մարդ չէ դիմում բուն ազբիւրների և մանաւանդ փաստաթղթերի կամ վաւերաթղթերի վկայութեան, այլ հաւատում է՝ նոյն իսկ խնդրին ծանօթ անձերի ցուցմունքներին, և անձամբ չէ հետազօտում գործը—բնական է, որ դիւրութեամբ կարող է սխալանքների մէջ ընկնել։

Սակայն սխալները ուղղել աւօթ չէ։ Ցոյս ունիմ, Տէր Խմբագի՛ր, որ ինձ հետ ուրախ կը լինիք, երբ տեսնէք, որ այս անգամ ուրախութիւն գոնէ յուսալից լուրեր հաղորդելով հանդերձ, փաստաթղթերի հիման վրայ պիտի ուղղեմ մի սխալ, որ գործել էի Ս. կաթողիկոսի դէմ, դպրոցական խնդրի առթիւ, մեղադրելով Նորան անտարբերութեան մէջ. (Քիւրզանիոն, թիւ 886)։

Այս անգամ բոլոր հաղորդածս լուրերը հիմնուած են փաստական վկայագրերի վրայ, հետևապէս իրականութիւններ են։

Գրել էի որ «դպրոցների փակման դէմ, Ս. Հայրապետը կարող էր բողոքել կովկասեան վարչութեանց քմահաճ կարգադրութիւնների դէմ, և չը թողոքեց»։

Ցոյց տալու համար թէ որքան մեծ էր սխալս, երբ հիշուած որոշ անձերի վկայութեան վրայ, ասել էի այդ խօսքերը, հարկ եմ համարում այժմ, միառ ժի, համառօտաբար պատմել դպրոցների փակման խնդրի ընթացքը, և դորանով մէկտեղ ցոյց տալ թէ Ս. Հայրապետը ո՛րպիսի հսկայական, անընդհատ չանքեր ի գործ դրեց և սակայն անյաղող գանուեցաւ, հանգիպելով զօրեղ ընդդիմադրութեանց։

1889 թիւ, Մարտ 22ին, հրատարակեալ էր բարձրագոյն մի հրաման, որի զօրութեամբ, Հայ բոլոր դպրոցների ուսուցիչները պարտաւոր էին կրթական որոշ քննութիւններ տալ և ի ձեռին ունենալ պետական վկայագրեր, կարենալու համար պաշտօն վարել։ Այդ հրամանը միայն 5 տարի ժամանակ էր տալիս Հայ ուսուցիչներին, որից յետոյ պիտի գործադրուէր օրէնքը։

1895 թիւ, Յունիս 10ին, Ս. Կաթողիկոսը դիմում է ներքին գործոց նախարարութեան, խնդրելով մի առժամանակ ևս յետաձգել ուսուցչական ցէնզի (պետական վկայութեան) խընդիրը, որովհետև հոգևոր վարչութիւնը չունի ժամանակ և բաւական թիւով պատրաստ ուսուցիչներ։

Ահա՛ այդ նամակի պատասխանն էր, որ բերում էր մեր դպրոցական գործերի գլխին իջնող հարուածների առաջին քայլը։

Ս. Հայրապետի նամակին պատասխանում է կովկասեան կառավարչապետի օգնական Տատիչէվը 1895 Դեկտ. 5ին։ «Ձերդ Սրբազնութեան խնդիրը քննելու ժամանակ — ասում է նամակը—պարզուեցաւ որ, հակառակ 1884 թ.ի բարձրագոյն օրինաց(*), Հայոց դպրոցների մեծագոյն մասը, որոնք պիտի եկեղեցական ծխական լինէին, և որոնք իրենց նիւթականը պիտի ստանային վանքերից կամ եկեղեցիներից, այդպէս չեն։

(*) Այդ օրէնքը տրամագրում և թոյլատրում էր Հայերին՝ ունենալ միմիայն ծխական եկեղեցական դպրոցներ, որոնք պիտի կառավարէին միմիայն եկեղեցիների արդիւնքներով։

Ընդհակառակն նրանցից շատերը հասարակական ժողովարարութեամբ, բարեգործական ընկերութիւնների և կամ մասնաւոր անձերի բարերարութեամբ, այլև ուսման թոշակների վճարներով են պահպանւում, իսկ մի քանիներն եկեղեցիներից նպաստ անգամ չեն ստանում։ «Ի նկատի ունենալով 1884 թ.ի օրինաց անհամապատասխան մի այդպիսի դրութիւն—շարունակում է նամակը —, ներքին գործոց նախարարը, համաձայնութեամբ լուսաւորութեան նախարարի և կովկասեան կուսակալի, անհրաժեշտ համարեց հանել այդպիսի դպրոցները Հայ հոգևոր իշխանութեան ձեռքից և ենթարկել կրթական իշխանութեանը, Այդպիսով, հանելով այդ դպրոցները, Ձեր ձեռքի տակ կը մնան 30ի մօտ եկեղեցական ծխական դպրոցներ, և կարծում ենք, որ դժուար չէ գտնել ուսուցիչներ վկայագրերով՝ այդքան դպրոցների համար»։—Հարուածը չատ անակնկալ էր և շշմեց ւղիչ։ Այդ նամակի հետ ուղարկուած էր Ս. Հայրապետին 168 ուսումնարանների ցանկ. դրանք էին խլուում. Թուղթը պահանջում էր որ այդ 168 դպրոցները անմիջապէս յանձնուին ռուս կրթական իշխանութեանը. և որ այդ մասին արդէն պաշտօնապէս հրահանգներ էին ուղղուած բոլոր նահանգապետներին։

Ս. Հայրապետը չտապում է իսկոյն պատասխանել այդ պահանջին այսպիսի բովանդակութեամբ, ուղղած ներքին գործոց նախարարը.

«Այս տարի յունիսին մեր Պետերբուրգ եղած ժամանակ, անձամբ առնելով Ձերդ Վսեմութեան նախորդէ, այլ և Լուսաւ. նախարարի հաւանութիւնը, խնդրեցինք յետաձգել ուսուցչական ցէնզի հարցը մի առժամանակ։ Երբ վերադարձանք Ս. Էջմիածին, որքա՛ն զարմացանք տեսնելով, որ երբ պատասխան մեր խնդրին, ուղարկուած է մեզ կովկասի կուսակալի պահանջը՝ յանձնելու 168 դպրոցներ՝ այն պատճառանօք, որ իբր թէ այդ դպրոցները եկեղեցական-ծխական դպրոցներ չեն։

«Զանց առնելով մանրամասն բացատրելու այդ դպրոցների սեփական աղբիւրները, յայտնում ենք Ձեզ, որ մասնաւոր անձերի, Բարեգործ. ընկե-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ ՀԱՐՑԱՐԱՆ

Ա. Ղ. Ա. Ղ. Ա. Ղ.

տոյ, երկու պատրիարքներն ալ սիրալիր ողջագուրումներով բաժնուած են իրարմէ։

ԲԱՐԻԶԻ ՀԱՅՑԵՐԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԸ

Բարիզի Հայերի նորընտիր հոգեւոր հովիւ Աբժ. Տ. Վռամշապուհ քահանայ քիպարեան որ անցած երեքշաբթի օր Մարսէյլ հասած էր կ. պոլսէն, այս փոթորկալից միջոցին ծովին վրայ մի քանի տկարացած լինելով՝ մի քանի օր Մարսէյլի մէջ հանգիստ առնել և Առաջնորդ Սրբազանի հրաման հանգերն ստանալէ յետոյ, շաբաթ երեկոյ մեկնեցաւ Մարսէյլէն դէպի իր նոր պաշտօնավայրը Բարիզ։

Աբժ. Տ. Վռամշապուհ քահանայ, քնիկ Շապինգարահիսարցի, որ կ. պոլսի Գատըգիւղին մէջ երկար ժամանակ ուսուցչութեան և քահանայագործութեան պաշտօն վարած է, իր պաշտօնի հաւատարիմ ծառայութեամբն ու կենցաղագիտութեամբը ամենքի յարգանքն ու համակրութիւնը վայելած էր հոն. այնպէս որ կ. պոլսէն մեկնած միջոցին՝ Գատըգիւղցիները իրենց այդ զգացումները հանդիսաւոր բաղէս ցոյց տալու համար, չատեր մինչև չոգենաւ եկած էին իրենց յարգանքներ մատուցանելու։

Ցաւակոյս չունինք որ Բարիզի հայերին մէջ ալ իրենց նորընտիր հոգեւոր հովիւը պիտի վայելէ այն յարգանք ու սէրը որին կրցաւ արժանանալ Գատըգիւղի մէջ և որ հովուին ու իր ժողովրդին համերաշխութենէն կը ծնի։

ՏԵՂԱԿԱՆ

Երէկի «Բլթի Մարսէյէ»ի մէջ կը կարդանք.

«Բարիզէն հեռագիր մը երէկ մեզ կիմացուներ թէ Թիւրքիոյ սուլթանի քեռայրը Մահմուտ փաշան այս իրիկուն կամ վաղը Մարսէյլ պիտի հասնի Բաքէ ընկերութեան «Ֆէօրժի» չոգենաւով։ Ցայտնի է որ Մահմուտին անյայտացած լինելը քանի մ'օրէ ի վեր իմաց տրուած էր կ. պոլսէն ուր չէին գիտեր բնաւ թէ ի՛նչ ճանբով փախած էր։ Իր փախուստի ճիշդ պատճառը չէ իմացուած, իրաւ է որ զրոյցներ կը պտըտէին պաղտատի անգլիական երկաթուղիի գործին մէջ իր խառնուած լինելուն նկատմամբ որ երեք յայտնի, պտըտող զրոյցներին նայելով, 3 միլիոնէն աւելի պիտի վաստկացուներ իրեն։ Բայց ատոնք զրոյցներ են միայն և ինչպէս յայտնի է, պէտք է միշտ անվստահ լինել ատոնց վրայ երբ խնդիրը խաւարամած Թրան չուրջը կը դառնայ որ կիսովի միայն բաց կը լինի։ Սակայն պատճառն ի՛նչ ալ եղած լինի, իրողութիւնն այս է որ Մահմուտ փաշան փախած է և Բարիզի օսմանեան դեսպանատունը կը կարծէ թէ «Ֆէօրժի» չոգենաւով Մարսէյլ կուգայ։ Իր այդ կարծիքի վրայ այնչափ հաստատ է որ, մեր ստացած հեռագիրներուն նայելով, անոր յանձնուելիը խնդրած է Ֆրանսական կառավարութենէն որի պատասխանի մասին դեռ լուր մը չկայ։ Դեսպանատան այդ կարծիք ունենալու մէկ նոր ապացոյցն ալ սա է որ Մարսէյլի թիւրքական հիւպատոսն երէկ դիմում մ'ըրած է Բաքէ ընկերութեան, իմանալու համար թէ Մահմուտի անունն ալ կը գտնուի՞ ճանբորդների ցանկին մէջ։ Ընկերութիւնը հիւպատոսին պատասխանեց ինչ որ արդէն մեզ ալ պատասխանած էր. այսինքն թէ այդ ցանկը դեռ չէ հասած իրենց։ Պէտք է ուրեմն «Ֆէօրժի» չոգենաւի գալուն սպասել, որպէս կերպով գիտնալու համար թէ Մահմուտփաշան անոր մէջ կը գտնուի այն երկու էշխաններէն հետ որոնք իրեն հետ մեկտեղ փախած են։»

— Ռուսիոյ Նիկոլա կայսրի անունի տօնին առթիվ, Մարսէյլի ռուսական ընդհանուր հիւպատոս Տ. Քարչեվսքի տեղիս յունական եկեղեցիին մէջ հանդիսաւոր ժաղմանքներ կատարել տուաւ կիրակի առաւօտ։ Հիւպատոսարանի պաշտօնեաներն իրենց համազգեստներով ներկայ գտնուեցան եկեղեցին պատարագին. ներկայ էր նաև Պարսկաստանի հիւպատոսը Տիար Սիմէօն Միրզայեանց և Ռուսիոյ հայ վաճառականներէն Տիարներ Հայրումեանց և Հէկնուբով։ Վաճառականական բոլձրագոյն վարժարանի ուսերէնի ուսուցիչ Տ. Բոմորսքի ևս ներկայ կը գտնուէր իր աշակերտներով մէկտեղ որոնք յետոյ ներկայացուց Տ. ընդհանուր հիւպատոսին։ Եկեղեցական արարողութենէն վերջ, Տիար ընդհանուր հիւպատոսը մտերմական ճաշկերոյթ մը տուաւ ուր բաժակներ պարպուեցան ցարի կենացն ու Ֆրանսայի զարգացման համար։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք Բարիզ հրատարակուող ԲԱՆԱՍԷՐ հանդէսի Ա հատորի (1899) Գ գիրքը որի բովանդակութիւնն է հետեւեալը.

Իւեռագիտութեան կարեւորութիւնը։ պատմութեան նկատմամբ. Կ.Ց.ԲԱՄՄԱՋԵԱՆ.—Իւեռագիր արձանագրութիւնք և Հայք. Կ.Ց.Բ.— Պր. Ոպպերտի ուսումնասիրութիւնը Մննդոց գրքին ժամանակագրութեան վրայ. Թարգմ. ԱՍՈՂԻԿ. —Կեղծ հնութիւններ. Կ.Ց.Բ. — Վարք Ալեքսանդրոս Բալձնց հայալատին եպիսկոպոսին. Ցաւելուած՝ Անտոն քահանայ Ապրակունեցի. Կ. Ց. Բ. — Հայաստանի վիճակը ԺԷ դարուն մէջ. ԲՐՈՍՔ. — Հայ բժիշկ մը ԺԲ դարուն—Մխիթարհերացի. Դոկտ. Վ.Ց.ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ. — Հերակլ Բ. Թագաւորին մէկ հրովարտակը.— Միքայէլի Ասորւոյ ժամանակագրութիւնն. Կ. Ց.Բ.— Հայկական ծածկանուանութիւններ. Հ.Ց.ԱՃԱՌԵԱՆ. — Ստուգաբանութիւններ. Հ.Ց.ԱՃԱՌԵԱՆ.— Յուցակ հայերէն ձեռագրաց Ազգային Մատենադարանին Պարսից. Կ.Ց.Բ. — Մատենախօսականք. Ղ.Ց.Բ.—Ղազարայ Փարպեցւոյ Պատմութեան յառաջաբանն ուղղագրեալ հանգերձ տեսութեամբ մը կրկին յառաջաբանից վրայ. Ս.Վ.ՊԱՐՈՆԵԱՆ.—Մովսէսի խորենացւոյ պատմութիւն Հայոց ուղղագրեալ և ծանօթաբանեալ. Ս. Վ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ։

ԲԱՆԱՍԷՐը հետզհետէ աւելի յառաջդիմական ընթացքի մը մէջ կը ներկայանայ։ Մինչդեռ նախորդ երկու գիրքերը վիմագրութեամբ հրատարակուած էին, ուրախութեամբ կը տեսնենք այժմ որ Գ գիրքն իր տեսակական տառերով տպուած երեան կուգայ, թէև այդ առթով հարկ եղած նոր կարգադրութիւններին պատճառով այս անգամ մի քիչ ուշացած է Գ գիրքի հրատարակութիւնը։

ԲԱՆԱՍԷՐ, հնախօսական, պատմական, լեզուաբանական և քննական հանդէսը, կը հրատարակուի երեք ամիսն անգամ մը, տարեկան չորս գիրք, տնօրինութեամբ Կ.Ց.Բ.Միութեանի և աշխատակցութեամբ ազգային և օտար արեւելագէտաց։

Տարեկան բաժնորդագինը 20 ֆր. է ամեն տեղ։ Մէկ գիրքը կարժէ 6 ֆրանգ։ ԲԱԺՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ է։

ԲԱՆԱՍԷՐը չատ քիչ քանակութեամբ տպուելուն համար կը խնդրուի որ բաժանորդ գրուելու փափաք ունեցողները ժամ առաջ յայտնեն իրենց հաճութիւնը։

Հասցէն է

Basmadjian
112, Boulevard Rochechouart
PARIS

ԹԻՒՐՔԻԱՅԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

Իտալիոյ Ումպերթօ Թագաւորի հօրեղբօրորդի Դուբլինոյի կոմսը, իշխան Վիքթոր-Էմմանուէլ Դուբլէն, դեկտ. 9ին հասած է Կ.պոլիս Բիրէէն ուր գնացած էր այցելել Ցունաստանի արքայական ընտանիքին։

Սուլթան Համիտ իր սովորականի հակառակ չքեղ ընդունելութիւնները ըրաւ իտալիոյ արքայազն իշխանին, իր պալատի մէջ ճաշկերոյթ տուաւ անոր, հիւրամեծարներ նշանակելով Կ. պոլսի հետաքրքրաշարժ տեղերը պտըտցունել տուաւ և ականակուռ Օսմանիէ պատուանշանը նուիրեց։ Այս առթով՝ Կ.պոլսի իտալական դեսպան Տ. Բանաի ալ իմիթիազի ոսկի և արծաթի չքադրամ տուաւ։

Դուբլինոյի կոմսը դեկտ. 17ին մեկնած է Կ.պոլսէն, Հռոմ վերադառնալու համար։

— Թիւրքիոյ առողջապահական վարչութիւնը հեռագրեր է իր բոլոր ճիւղերի թէ այսուհետեւ Եգիպտոսէն բերուած թարմ բանջարեղէններն ու պտուղները պիտի կրնան ընդունիլ և Եգիպտոսէն եկած փոստի պայուսակներն ալ պիտի կրնան Թիւրքիա մտնել առանց ապանեխուելու (désinfecter)։

— Երուսաղէմի մէջ երկրագործներին օգնելու նպատակով նոր դրամատուն մը պիտի հաստատուի 450,000 մարք դրամագլխով։ Պէրլինի հրեայ տեղանաւորներն արդէն իսկ ամբողջովին գներ սպառեր են այդ նորակազմ դրամատան հրապարակ հանած արժէթղթուղիներն որոնց ամեն մէկը 1000 մարք արժէգին ունի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐ Տ. ՅԵԼՔԱՍԷԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բէթէրսպուրկի «Ռոսկա» լրագիրը հետաքրքրաշարժ յօդուած մը հրատարակած է որ իր թղթակից Տ.Բաւլովքի ղրկած է Ֆրանսայի Բօ քաղաքէն։ Այդ յօդուածի մէջ հետեւեալ կերպով համառօտուած է այն խօսակցութիւնն որ թղթակցին ներկայութեամբ բարեկամի մը տան մէջ եղեր է Տ. Յելքասէի և քաղաքականութեամբ զբաղող մի քանի անձնաւորութիւններու միջև որոնցմէ երկուքը ծերակուտական էին և մէկը երեսփոխան։

Անգլիամոլ, ըսաւ Տ. Յելքասէ ծիծաղելով և ուսերը թօթուելով. Ի՞նչ կուզէք որ պատասխանեմ այդպիսի գատարկաբանութիւններուն։ Այն որ իր երկրի արտաքին գործերը կառավարելու պաշտօնն ունի, նա Ֆրանսացի է. Ֆրանսացի՝ կարճ խօսքով, առանց կուսակցական խտրութեան. նա կրցածին չափ կը ջանայ անխոով մտքի մը հանդարտութիւնն ունենալ և իր աչքի առջև կունենայ միայն իր երկրի շահերը։ Ստոյգ է որ ես ինծի առանձին քաղաքականութիւն մ'ունիմ և անոր կը հետեւիմ և ոչ թէ ուրիշներուն. ապաթէ ոչ ես նախարար չէի լիներ։ Խորհրդարանն իրաւունք առած է իմ քաղաքականութեանս և այդ բաւական է ինծի։ Դուք կըսէք թէ Անգլիացիները Թրանսվաալի հետ իրենց գործ վերջացուցնել յետոյ մեզի դէմ պիտի գառնան։ Բոլորովին անկեղծաբար կըսեմ որ ես չեմ հաւատար ատոր։

Բայց պահ մը ենթադրենք որ այդպէս է որովհետեւ քաղաքականութեան մէջ պէտք է նախատեսել ամեն բան։ Եթէ այդպիսի գաղտնի դիտաւորութիւն մը ունին, երբ ժամանակը գայ, պիտի տեսնեն թէ որի՞ հետ գործ ունին եղեր. գիտեն անշուշտ որ մեր գաղութները լաւ պաշտպանուած են. ափրիկեան ծովեզերքը, Մատակասքարն ու Հնդկաչինը հիմակ մէկ տարի առաջուան պէս չեն, ամէն ուժով ամրացած են։

Մարոքի մասին կը խօսին։ Կարծեմ թէ ես ատոր վրայ բաւական յստակ կերպով խօսեցայ իմ ճառիս մէջ երբ ըսի թէ պէտք է հսկել մեր գաղութներուն մօտաւոր կայներուն վրայ։ Մենք Սպանիոյ հետ շատ բարեկամական յարաբերութեան մէջ ենք և ոչ մի իրաւունք չունինք Մարոք երթալու. բայց ուրիշ ալ չենք թողուր որ հոն երթայ։ Մեւս կողմէ, Անգլիացիները շատ լաւ գիտեն որ մենք չհամ մը չունինք իրենց դէմ պատերազմ բանալու մէջ վասնզի իրենցմէ առնելիք բան մը չունինք։ Չեմ մոռնար որ մեր արտահանած 3 երկիլոն (մէլիար) և 400 միլիոն վաճառքի 1 երկիլոն և 300 միլիոնը Անգլիացիներն են որ կը գնեն մեզմէ։

Գաղթային տեսակէտով մենք պահպանողական ենք. մեր արդէն ունեցած գաղութներուն արժէքն աւելցունելու պէտք ունինք և ոչ թէ գաղութներ աւելցունելու։ Ագկէ զատ, նոյն իսկ Ափրիկէի մէջ, եթէ ոչ Անգլիացիներէն աւելի, Անգլիացիներուն չափ հոզ ունինք մենք։ Բայց Ալմանիոյ համար այդպէս չէ. նա իր գաղութներ քնգարձակելու պէտք ունի, արհեստագիտութիւնն իր մէջ նոր մեծ թափ մը առած լինելուն պատճառով։

Կընդունիմ թէ մէկ պատճառ մը կայ որի համար Անգլիացիներն ուզեն մեզի հետ պատերազմի բռնուիլ։ Կանխատեսելով թէ գուցէ դաշակցութիւն մը կազմուի իրենց դէմ և եւրոպական նաւատորմիղները միանան, կարելի է որ Անգլիացիները փափաքին մեզ հետ պատերազմիլ, մեր նաւատորմիղ տակաւին աւե-

լի չգօրացած կործանելու համար. բայց այդ պատերազմին ալ երևակայուածին չափ դիւրին բան մը չէ. այնպէս կեցած տեղը պատերազմ չլիներ, պատրուակ մը պէտք է և այդ պատրուակը մենք չպիտի տանք իրենց։

Ճաշօտաի գործին առեն, Անգլիան դիւանագիտական տեսակէտով հաստատուն հողի վրայ կեցած էր. 120 հոգիով զօրաբանակի մը դիմագրելու չելնուիր։ Այն առեն մեր ափրիկեան ծովեզերքն ալ հիմակուանին չափ պաշտպանուած չէր։ Անգլիա իր փնտռած պատրուակը չդտաւ ատոր մէջ։ Թերևս ուրիշ պատճառ մ'ալ կար։ Անգլիայի դէմ ծովային պատերազմի մը մասին եւրոպական բոլոր տէրութիւններն ալ համերաշխ են իրար հետ. կարելի է կործանել նաւատորմիղ մը. բայց եթէ վեց տարի պէտք է ցամաքային զօրաբանակ մը իր նախկին վիճակին մէջ վերահաստատելու համար, քառորդ դար մը (25 տարի) պէտք է պատերազմական ծովային ոյժ մը վերահաստատելու համար. արդ եթէ Անգլիա յաջողի մերինին պէս նաւատորմիղ մը կործանել, իրեն համար աւելի պիտի դիւրանայ յետոյ միւսներն ալ կործանելու յաջողութիւնը քանի որ անոնք աւելի քիչ ուժով են որովհետև դեռ պատանի են։

Նոյն իսկ եթէ եւրոպական տէրութիւններուն այդ համերաշխութիւն գոյութիւն չունենար, Անգլիա շատ լաւ գիտէ որ մենք այնչափ միամիտ չենք որ թոյլ տանք նաւատորմիղ մը կործանելու. երբ չէ կարելի զայն օգտակար կերպով գործի հանել յարձակման համար, կը ներփակենք և այն առեն Անգլիա ի՞նչ պիտի կրնայ ընել մեզի դէմ։ Չկրնար յաւակնիլ ցամաքի վրայ գալով մեզի դէմ պատերազմելու. այնպէս չէ՞։ Այդպիսի պատերազմ մը Անգլիայի համար ուրիշ կողմէ ալ ապիտաբեր կը լինէր. իր վաճառականութիւնն ծովային է մանաւանդ, իսկ մերինը ցամաքային։

Կարգը եկաւ որ Իտալիայի հետ դաշնակցութեան մասին ալ խօսիմ որ ոմանց կարծիքով հիւանդ վիճակի մը մէջ կը գտնուի։ Եթէ ձեզի ըսէի որ մեր յարաբերութիւններ չատ սիրալիր են, այդ սովորական խօսք մը կը լինէր. բայց ես աւելին կրնամ ըսել ձեզ. Երբէք այդ յարաբերութիւններ հիմակուան չափ վստահացուցիչ եղած չեն։ Իմ ճառիս վերջին պարբերութիւններն որոնք Իտալիան կը պատկանէին, հասարակ յանկերգ մը չէին. այդ միևնոյն խօսքեր կը գտնէք նաև «Ժուրնալ տը Սէն-Բէթէրսպուրկ»ի օգոստ. 6/18 թուով հրատարակուած այն բաժակաճառի մէջ որ Ն. Վ. Տ. Մուրավիէֆի կենաց առաջարկած էր. և այդ զուգադիպութիւն հետաքրքրական է. այնպէս չէ՞։ Պարզամիտ և տխուր միտքեր ֆրանսեռուսական դաշնակցութեան խախտուած լինելու վրայ իրենց գաղափարի հաստատութիւն մը գուցէ տեսնել կը կարծեն ասոր մէջ որ ա՛լ ցոյցեր չեն լիներ հիմա։ Ցոյցերի ժամանակն անցած է. արդարև ա՛լ պէտք չունինք ամեն վայրկեան սիրահարների պէս իրար հարցնելու. կը սիրե՞ս զիս։ Միևնոյն ըզգացումներ և միևնոյն չահեր մեզ իրար բերած և բաղդաւոր կենակիցներ ըրած են երկար ժամանակի համար. չա՛տ երկար ժամանակի համար. ապագան պիտի ապացուցանէ այդ։

Մի քէ՞։ վերջին ժամանակներ եկած է իմ վրայ այդ անգլիամոլութիւն քանի որ 400ի մօտիկ յօդուած գրած եմ ես ֆրանսեռուս գաշնակցութեան ի նպաստ և այն ալ այնպիսի ժամանակի մը մէջ որ այդպիսի միտք մը բոլորովին ծաղրելի կը համարէին. այդ 400ի չափ յօդուածներուն մէջ կապացուցանէի այն քաղաքականութեան կարևորութիւնը որ հիմա կը գործադրենք. ո՛չ ապառնալիքի, ո՛չ ալ գրգռութեան քաղաքականութիւն կընեմ. այդ անարժան է մեծ ազգի մը որ կուզէ և կը պարտի մեծ դեր մը խաղալ աշխարհի մէջ։ Ընդհակառակ, ես կը ջանամ ոչ ոքին դժգոհութիւն չպատճառել։ Տեսէ՛ք Իտալիան, նայեցէ՛ք Ֆրանսեիտալեան դաշնագրի ժամանակի վերջին վիճակագիրները, Իտալիոյ Ֆրանսա ղրկած վաճառքներուն գումարը 10 միլիոն աւելցեր է. Ֆրանսան ալ Իտալիա 40 միլիոն աւելի վաճառք գնացեր է։ Գէշ արդիւնք մը չէ այս։

Ինչպէս ամեն լրագիրներ, Արմենիան ալ կընդունի ծանուցումներ հրատարակելու համար. անոնք որ պէտք կունենան Արմենիայի միջոցով մեկի դիմումի առնել կամ մի բան յայտարարել, պատրաստ ենք ընդունելիրենց ծանուցումներ, ըստ լրագրական սովորութեան։ Ծանուցումներուն գիները նշանակուած են Արմենիայի հակատը, տառ՝ը վրայ հաշուելով. 1 երկաթագրի (գլխագիր) համար 2 սանտիմ և 1 բոլորգրի համար 1 սանտիմ։ 3 անգամ դրուելիք ծանուցումի գնին վրայ 0/0ին 10 զեղչ կը լինի. 10 և աւելի անգամներ դրուելիք ծանուցումի գնին վրայ 0/0ին 30 զեղչ։ Սակարկութիւն չըլնի դուռնուիր։

ԼՈՒՕԻՆԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Տաճկական բռնութեան նահատակ եղող Խորէն Նարպէյ-Լուսինեան Սրբազանի պատկերը ընտիր թղթի վրայ տպուած կը ծախուի Արմենիայի խմբագրատունը։ Գինն է 65 սանթիմ, փոստի ծախքը խմբագրատունէն վճարուելով։

ՄԱՆՈՒՏՈՒՄՆԵՐ

ՓԱԽՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմենիայի խմբագրատան մէջ ծախու գտնուած գիրքերի մանրամասն ցուցակը հրատարակուած է Արմենիայի 14րդ չրջանի 77, 78, 79, 80 և 81 թիւերին մէջ։

Այդ թիւերէն յատկապէս աւելի տպած լինելով, պատրաստ ենք ձրիաբաշխ ղրկել անոնց որոնք կը փափաքին մեր գրացուցակները ունենալ, եթէ գոնէ 50 սանթիմ ղրկելով գիրք ուզեն մեզնէ նախապէս. այդ ուղուած գրքի ծրարին մէջ դրուելով կը ղրկուին գրացուցակներն ալ։

Ամեն երկրի փոստերը, քանի՛ սանթիմի համար ալ լինի, մանտատը փոստ կուտան մեզ վճարուելու համար Մարսէյլի մէջ։

Արմենիայի խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին հետեւեալ գիրքերը որոնց առջեւ նշանակուած գիներին մէջ հաշուուած է նաև ղրկելու փոստի ծախքը։

Ծրարները ապահովագրուած (recommandé-registered) ստանալ ուզողները պէտք է որ ամեն մէկ ծրարի (մինչեւ 2 քիլօ) համար 25 սանթիմ ապահովագրութեան ծախքը վճարեն։

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐՔ

(Կ. ՊՕԼՍԻՑ ՀԱՅՑՈՑ ԿԵԱՆՔԷՆ Ա ԻՆՈՒՆ ՄԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ԳՐՆԵՑ ԱՊԼԱՆԱՐԻՍ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուած կը ներկայացունէ ընտանեկան տխուր պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թէ անբարոյական մի հայր իւր ապականուած վարքուբարքով որչա՛փ չարիքներու պատճառ դարձած է և վերջ ի վերջոյ ինք ալ իւր որդու ձեռքով սպաննուած և անհետացած է աշխարհէ։ Գինն 1 ֆրանգ, (75 սանթիմ։)

ԺԲ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ՆՄՈՇՆԵՐ

Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ
ԳՐԱԾ ՕՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐԷՆ

Մ. Փորթուգալեանի գրած հայրենասիրական ոտանաւորներէ մի քանիսը ամփոփուած են այս տետրակի մէջ իրեւ նմոյշներ զանազան քաղաքներու մէջ և զանազան տպաւորութիւններու տակ իւրաքանչիւրին գրած ոտանաւորներէն որոնք ժամանակին հրատարակուած չլինելով կորսուած են այժմ։ Այն մի քանի ոտանաւորները որոնք իրենք նմոյշներ ամփոփուած են այս տետրակի մէջ ցիր և ցան կը գտնուին Կ. Պոլիս տպագրուած ազգային երգարաններուն մէջ՝ որոց վերստին տպագրութիւնն վաղուց արդէն արգիլուած է, և Ասիա և Արմենիա լրագիրներուն մէջ։ Նմոյշներու մէջ փոքրիկ տեղեկութիւններ տրուած են նաեւ թէ այդ ոտանաւորները ի՛նչ տպաւորութիւնների տակ ներշնչուելով գրուած են։ Գին (10 սանթիմ 15 սանթիմ։

Արտօսր Հայաստանի կամ Տեղեկագիր Բալուայ, Քարբերդու, Զարսանճագի, Ճապաղչուրի և Երզնկայու։ Քաւելուած ըստ խնդրատոմսաց ազգասիրաց «Խորան գաւառ»։ Աշխատասիրեաց Պօղոս Տ. վ. Նահապետեան։ 2 ֆրանգ։

ՄԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ
(ՋԱՔԱՐԻԱ ՍԹՈՅԱՆՈՎ)

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ
ՄԿՐՏՒՉ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ
1894

Պուլկարիոյ անկախութեան հերոսներէ մէկին, Զաքարիա Սթոյանովի, որ իր ընդունակութեան շնորհով յաջողեցաւ մի լեռնաբնակ գիւղացի հովուի պարզ վիճակէն հետզհետէ արհեստաւոր, վարժապետ, յեղափոխական գործիչ, խմբագրապետ և վերջապէս ազատ Պուլկարիոյ Ազգային ժողովի նախագահ դառնալ խիստ հետաքրքրաշարժ կենսագրութիւնն է, ուր ուշադրութեան արժանի տեղեկութիւններ կան նաեւ Պուլկարիոյ Թիւրքի լուծէն ազատելու աշխատող պուլկար հայրենասէր յեղափոխականներուգործունէութեանը մասին։ Սկիզբը գրուած է նաեւ հեղինակին, Բրօֆէսօր Լուի Լէժէի, և թարգմանչին միջեւ եղած թղթակցութիւնը այս գրքի հայերէն թարգմանութեանն առթով։

Հեղինակը չատ իրաւամբ կը գրէ իր յառաջաբանի վերջ թէ «Զարմանք պիտի պատճառէ ինձ եթէ ընթերցողների հետաքրքրութիւնը չգարժի պետական մարդ դարձած մի գիւղացիի այս վաւերական պատմութեան վրայ։»

Գինն է փոստի ծախքով մէկտեղ 1 ֆրանգ և 40 սանթիմ։

Տարածելու համար մեծ քանակութեամբ առնողներին 25 % զեղչ կը լինի։

(Պարսկաստանի Հայերին համար 1 ֆրանգ է։

Առաջին ամերիկեան ԲԱՌԱՐԱՆ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ. (Ծատկապէս պատրաստուած Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց մէջ գտնուղ հայ գաղթականներէն գործաւոր և բաղդատաբար քիչ ուսեալ դասակարգին Անգլիերէնի մէջ աւելի յառաջդիմելուն նպաստելու համար։) Աշխատասիրեց Պետրոս Ռ. Թորոսեան։ Կը պարունակէ աւելի քան 25,000 բառեր։ Նիւ Եորք. Էլիաս Խալաֆ և ընկ. 1899։

(«Պետանի գիտելիքներ»ի և «Ինքնուսուցիչ անգլիերէն լեզուի»ի հեղինակ Տիար Պ. Ռ. Թորոսեանի 3րդ աշխատասիրութիւնն է այս որ կը հրատարակուի Նիւ Եորքի մէջ ինչպէս արդէն ծանուցուած էր։ Աշխատասիրողն իր աչքի առջև ունենալով առկէ առաջ հրատարակուած անգլիերէն հայերէն բառարանները, չանացած է լաւագոյն բան մը արտադրել իր գծած սահմանին մէջ որի մասին բացատրութիւններ տրուած են գիրքի յառաջաբանին մէջ, ինչպէս և «Անգլիերէն և հայերէն ցարդ հրատարակուած բառարաններու բաղդատական քարտէզ»ին մէջ որ առանձին տպագրուած է։ Անգլիերէն ամեն մէկ բառի առջև իր հնչումը դրուած է հայերէն տառերով։

Այս բառարան որ իր յառաջաբանէ և յաւելուածներէ զատ, 360երկիսկեան երեսներէ կը բաղկանայ փայլուն թուղթի վրայ գեղեցիկ տպագրութեամբ և կազմով, կը ծախուի Ուէսթ Հօպօքընի մէջ հեղինակին քով 2½ տոլարի։

Կարելի է նաև ստանալ Արմենիայի խմբագրատունէն 13 ֆրանգով Մարսէյլի մէջ. իսկ Մարսէյլէն դուրս ղրկուելու համար, փոստի ծախքովը մէկտեղ կարժէ 13 ֆր. և 80 սանթիմ. փոստին արձանագրել տրուած (registered) ղրկուելով 14 ֆրանգ։)

— HISTORY of the ARMENIANS IN INDIA. From the earliest times to the present day. By MESROVB J. SETH Armenian examiner to the University of Calcutta and Member of the Asiatic Society of Bengal. Calcutta. 1895.

(Price: 5 francs at Marseilles or 5 fr & 50 centimes post free.)

(Մարսէյլի մէջ 5 ֆրանգ է. Մարսէյլէն դուրս ղրկուելու համար 5 ֆրանգ և 50 սանթիմ։)

ԾՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼ

Հալիքեճ տպարան Մ. Փորթուգալեան
Le Gérant: François CARRIERE
Imp. M. Schickler, 9, Quai du Canal. Marseille.